

Franc Križnar

SLEDI EVROPSKE GLASBE V LJUBLJANI IN SLOVENSKA GLASBA V EVROPI

**Evropski mesec kulture
Ljubljana '97**

Poskus kritične ocene

V času med 15. majem in 5. julijem (1997) se je v okviru 52 dni trajajočega Meseca kulture Ljubljana '97 odvijalo v našem glavnem mestu toliko glasbenih in še posebej kulturnih dogodkov, da jih je bilo tudi fizično nemogoče »konzimirati« v celoti. Statistika nam pove, da se je na 92 prizoriščih zgodilo več kot 250 vseh (kulturnih) prireditev, od tega samo glasbenih **110**. Če s statistiko nadaljujemo, je to pomenilo natančno 2,12 koncertov na dan. Ker pa je bil tudi vsaj kakšen dan ljubljanskega EMK čisto brez glasbene prireditve, je to pomenilo tudi od 3 do 4 koncerte dnevno. Nekloniranim poslušalcem, pa tudi glasbenim strokovnjakom in kritikom je bilo zatorej celoto nemogoče zajeti. Marsikateri glasbeni takt pa je bil nadalje odigran in slišan še v okviru drugih prireditev, kot je čez 80 razstav, 45 gledaliških in plesnih prireditev, skoraj 50 prireditev na ljubljanskih ulicah in trgih pa še več kot deset dogodkov za otroke. Kot trajni spomin pa bo ostalo še najmanj pet knjižnih spomenikov (*Sodobni slovenski skladatelji/Contemporary Slovene Composers*, *Antologija sodobne slovenske književnosti/Modern Slovenian Literature reader*, *Antologija sodobne slovenske drame*, *Poèmes choisies in Ljubljana – mesto kulture*). Pa naj še kdo reče, da naš ljubljanski župan (dr. Dimitrij Rupel) s tem svojim dejanjem, pa še s tako majhno izvedbeno ekipo, ekipo, ki je projekt pripravljala le dobro leto, ni (pre)pogumen. Zraven je seveda svoj »lonček« pristavil še celoten »cvetober« ljubljanskega in (vse)slovenskega kulturnega managementa, pa še država in še kdo. V vsem tem preddejanju so bila seveda »kršena« vsa uveljavljena pravila mednarodnega planiranja, dogovarjanja, ... in tako lahko še »umetniški« ekipi, ki je EMK v Ljubljani dodatno vodila, kot umetniški direktorji za posamezna področja (za glasbo **Jani Golob**, potem pa še Dušan Jovanović in dr. Milček Komelj), lahko samo čestitamo za delo, ki je bilo opravljeno.

Kakšna pa je bila potem njegova realizacija? To pa je že drugo vprašanje, vprašanje časa in prostora, kajti vse skupaj je bilo iz navideznega onostranstva postavljeno v tostranstva. Zagotovo bi se marsikateri glasbeni dogodek v Ljubljani niti tokrat ne kdaj kasneje ne zgodil, če ne bi bilo EMK. Med slednjimi naj vsaj nanizamo tiste, ki so bili tako ali drugače, med maloštevilno publiko, kar je seveda tudi posebno vprašanje managementa EMK in ne njegove (glasbene) strokovnosti, med poznavalci in kritiki najbolj toplo sprejeti. Kar dve operni produkciji sta bili to: Mitje Vrhovnika Smrekarja *Ime na koncu jezika* in Globokarjeva *L'armonia drammatica*, obe strokovno zelo dvomljivi deli, pa vendarle, uvodni in razvpiti, kar

dvakrat prodani (prebukirani) skupni koncert osrednjega državnega simfoničnega orkestra Slovenske filharmonije, APZ »Tone Tomšič« in skupine Laibach z dirigentom M. Letonjo ter z glasbo Laibacha, A. Kumarja in U. Rojka kot neke vrste »klofuta« slovenski posvetni in cerkveni oblasti, pa tudi glasbeni stroki kot taki. Kar štirinajst promenadnih koncertov naših osrednjih pihalnih orkestrów-godb na Prešernovem trgu, torej še glasba, ki je predstavila kompletno slovensko in tujo poustvarjalnost in ustvarjalnost. Pa vsega tega še zdaleč ni konec. Kajti od ljubiteljev do poklicnih glasbenih dosežkov je bilo v vsem tem času res marsikaj slišati in videti. V akutnem pomanjkanju izvirne domače zgodnje glasbene scene so bili to številni evropski specializirani vokalno-instrumentalni ansambli, consorti, ki so med drugim izvedli za pokušino tudi katero od teh del. Spet na drugi strani je bila ves čas prisotna naša domača najnovejša glasbena ustvarjalnost, tudi elektronska in elektroakustična (re)produkcija, zlasti še tista, ki se odvija v okviru društva Muzina in RTV Slovenija. Od uvodnega cerkvenega pozvanjanja in dela španskega skladatelja, specialista za »glasbo za zvonove« Llorença Barberja *Instabilis clAmor/Ljubljani Ljubljani koncert mesta zvonov*, ki se je oglasil na večer pred otvoritvijo, in tudi zaključil EMK. Vmes na srečo nismo slišali »navčka« za slovensko glasbo. Ta je bila ves čas v ospredju, v osrčju, v centru vseh navedenih dogodkov. Tako ali drugače pogledano, tale naš EMK je bil zagotovo v vsej slovenski zgodovinski glasbeni preteklosti, polpreteklosti, sedanjosti in zagotovo še nekaj časa tudi prihodnosti, največji glasbeni dogodek pri nas na sploh; ne glede na to, da je bil osredotočen zgolj na slovensko državno prestolnico. Karte več sta mu vedno in še dodatno ponujala osrednja državna elektronska medija, RTV Slovenija s svojim radiom in televizijo, zraven pa je bilo ves čas prisotno tudi njuno marginalno obrobje, lokalni elektronski mediji. Tudi tovrstni, zgolj mestni in ljubljanski očitki so tako vsaj za sedaj odveč. Morda pa se je tudi v Barberjevem *Koncertu...*, ki je skladba z mestom in ne skladba za mesto in ni koncert melodij, ampak skladba zbora zvonov, koncert približevanj in oddaljevanj igre zvonov, koncert barv, zvena in prostora, slišalo kaj slovensko glasbenega in zbliževalnega. Slovenska glasba sedanjosti vse te Barberjeve napotke zagotovo potrebuje in zasluži, saj je v njeni horizontali in vertikali še veliko točk, ki so potrebne popravkov, zbliževanj, nadgradnje, sodelovanja in ne razdorov, razhajanj, nelojalne konkurence, nizkih udarcev; in prav slednjega je še veliko preveč. Barberjev *Koncert...* je bilo slišati hkrati še kot poziv k obujanju spomina najglobljega spomina skupnosti. Zvonovi 12 ljubljanskih cerkva in mestne hiše, na katere je igralo okrog 60 glasbenikov – študentov Akademije za glasbo, Teološke fakultete in prostovoljci, med slednjimi tudi naši številni pritrkovalci, kot posebnost slovenske ljudske glasbe so torej izzveneli. Ali je morda v njihovem polnočnem oglašanju, ki je tako 16. maja kot 6. julija rano zjutraj napovedovalo novo zarjo v slovenski glasbi, iskati še kaj preteklosti, sedanjosti in prihodnosti? Kajti vsak koncert po napovedi L. Barberja le navdihuje orografija prostora. Skladatelj pa je v tem posebej naročenem in premierno izvedenem delu napovedal in upošteval dano stvarnost in večglasnost prostora, hkrati pa je pomagal razviti glasbeno jedro, jedro kompozicije *Instabilis clAmor* pa so bili le zvonovi treh cerkva ljubljanskega središča: uršulinske, frančiškanske, stolnične cerkve in mestne hiše. Instrumentalno zaledje pa se je potem še dodatno razširilo vse do zvonov na Gradu, Rožniku, ... Ali se bo v prihodnje tako širila tudi izvirna slovenska glasbena misel? Težko, kajti že za njene izzive je bilo potrebno poiskati izvirmi španski ustvarjalni melos in morda tudi s tem napoved slovenske glasbe v Evropi. Ta je zagotovo že tam, bila je že davno pred stoletji, ko jo je med prvimi tja zanesel umni Jakob Petelin Gallus: da bi, kot je bilo tudi ob letošnjem EMK zapisano v eni od

navedenih publikacij, glasbenih monografij, »... umetniško šele prav razvil, sprostil svoje ustvarjalne moči in postal osebnost evropskega pomena«.

Če je bila velika dvorana SF ob gostovanju slovite Wiener Akademie/Dunajske akademije z dirigentom Martinom Haselböckom skoraj prazna, pa to ne velja za vseh deset koncertov enega naših najmanjših glasbenih cehovskih združenj, Društva glasbenih umetnikov Slovenije in njihove antologijske predstave ansamblov, pihalcev in trobilcev, glasbe za glas, kitaro, violino, violončelo, tolkala in za klavir. Če je bil morda specializirani večer slovenskih pihalcev in trobilcev s slovito Ireno Grafenauer slabo obiskan, gre to zagotovo pripisati »tržni« ponudbi glasbe v okviru EMK. Kajti kasnejši obiski nastopov slovitih primadon slovenske glasbe, Marjane Lipovšek in Dubravke Tomšič-Srebotnjak, so bili vedno polni. Obe imata namreč našo, slovensko in tujo, evropsko publiko. Z glasbo je bil kar precej prekrizan projekt Zveze združenj borcev NOV Slovenije s skupnim naslovom *Kulturno-umetniški dosežki NOB* (razstave, filmi, simpozij, koncert, monografija, ...); zagotovo vreden dokaz izvirne posebnosti v evropskem formatu, z Evropo primerljiv, dosegljiv ali celo nadgradljiv? Žal pa so zaradi znanih zapletov med godalnim Kvartetom TARTINI in vodstvom EMK odpadli vsi koncerti in akcije s tega naslova. Vidno so bili zabeleženi dosežki naše in tuje klavirske (po)ustvarjalnosti v okviru cikla agencije Gallus Carniolus z naslovom *Hommage à Hilda Horak* (5 koncertov!) v novem ljubljanskem koncertnem prizorišču, veliki dvorani Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije na Miklošičevi cesti. Kar nekaj novih (glasbenih) prizorišč je izzval ali morda celo izsilil letošnji EMK; tudi to mu šteje v dobro. Gostovanja so sledila, zdaj naši, zdaj tuji umetniki, pa tudi eni in drugi združeni (n. pr. zadnji koncert 3. sezone zlatega abonmaja ljubljanskega CD v Gallusovi dvorani in nastop slovite Češke filharmonije in dveh naših zborov – SKZ in Consortium musicum z Mahlerjevo *Simfonijo št. 2 v c-molu – »Simfonijo vstajenja«*).

Poglavje zase, tako kot uvodni koncert Laibacha in SF, pa je pomenilo gostovanje slovitega dirigenta Carlosa Kleiberja. Žal me (osebno) v tempih in interpretacijah Mozartove in Brahmsove glasbe ni prepričal. »Mnogo hrupa za nič« bi lahko pripisal temu zdaj že drugemu po vrsti najbolj razvpitemu glasbenemu dogodku v okviru EMK. Tudi sloviti Evropejec ali največji živeči glasbeni Slovenec v Evropi, Vinko Globokar, s kar nekaj projekti, tokrat ni imel sreče. Njegovo prvo gostovanje s Simfoniki RTV Slovenija pa je nasploh pomenilo pravo »blamažo« občinstva, ki je Globokarja povsem zapustilo, ali ga niti še ni sprejelo; morda pa je »glasbeni oder« alla V. Globokar že mimo? V tem času pa smo videli in slišali dogodke kar dveh, treh muzikoloških kolokvijev, kot da se izjemno majhna, zdesetkana in idejno zelo razdeljena slovenska glasbena znanost ne zaveda, kako si s hkratnimi dogodki, kot so bili trije, štirje simpoziji v skoraj stičnem se času, na enem in istem mestu (*Kulturno-umetniški dosežki v NOB, Srednjeveški glasbeni rokopisi na Slovenskem, Pota glasbe ob koncu tisočletja: dosežki – perspektive in Crumbov festival*) žaga vejo, na kateri sam sedi? Tu so bili potem zdaj že tradicionalni 12. Slovenski glasbeni dnevi s 5. Nočjo slovenskih skladateljev, spet dve od številnih akcij, ki razen naše publike, nista privlačila kdove kako ugledne tuje, evropske glasbene srenje. Med poslušalci je bilo zaslediti nekaj poklicnih in cehovskih udeležencev. Med njimi pa ni bilo ne dijakov in ne študentov in marsikdaj tudi ne temeljne glasbene znanstvene stroke. Očitno se je zdaj že proti koncu EMK-ja nasitila, onemogla od številnih prireditvev, kajti število in kvaliteta koncertov sta navkljub vsemu zapisanemu le rastli. Temu seveda ni mogel kdove kaj pomagati sloviti Američan George Crumb (roj. 1924), saj dandanes predstavlja kvečjemu še glasbeno legendo, ne pa glasbo sedanjosti, kaj šele prihodnosti. Temu ne pripomore niti njegovo domiselno razisko-

vanje instrumentalnega kolorita in zahtevne tehnike, evokativna uporaba različnih glasbenih stilov ali pa še njegov direktni emocionalni naboj, ki naj bi kot osnovni dejavniki Crumbove glasbe le-to dvignili nad drugo, našo in evropsko. Nekaj podobnega je bilo zaznati tudi ob ponovnem oživljanju že pred leti delujočega slovenskega specializiranega komornega ansambla »Slavko Osterc« (1962–82 s takratnim vodjem in dirigentom Ivom Petričem). Ta se je spet nanovo »pobral« z zdaj že novim umetniškim vodjem oziroma kar dvema: skladateljem Pavlom Mihelčičem in dirigentom Markom Letonjo (tega je na ponovnem krstu v SF 24. junija na 5. Noči slovenskih skladateljev) že zamenjal »prvi rezervni dirigent« Aleksander Drčar. Zato pa je bila glasba, ki jo je ansambel tokrat v precej modificirani zasedbi preigral (P. Ramovš, M. Mihevc, D. Močnik, I. Štuhec, P. Mihelčič, M. Feguš in Š. Mauri) precej za časom, v katerem je nastala. Skladatelji, ki so pred desetletji predstavljali »novo« slovensko glasbo 20. stoletja, so resda medtem osiveli in postali njene »sive eminence«, seniorji svoje stroke, novi, mlajši pa so ostali na njihovi ravni izpred desetletij.

In že smo pred iztekom letošnjega EMK. Vanj zagotovo sodita še Pavarottijevo gostovanje v Gallusovi dvorani CD in pa sklepno dejanje, hkrati pa tudi že otvoritev letošnjega jubilejnega 45. mednarodnega poletnega festivala Ljubljana 1997 in seveda še enkrat znameniti Barberjevi zvonovi. Pavarotti je zagotovo dodal tej naši osrednji letošnji kulturni beri »piko na i«, kljub temu, da smo J. Carrerasa že slišali v Ljubljani. Pavarottijevo dejanje z novo možnostjo naši primadoni, koloraturni sopranistki N. Radovan in simfoničnemu orkestru SF z gostujočim dirigentom, stalnim pevčevim spremljevalcem L. Magiero, je bilo kljub razvpitemu dogodku še eno redkih »evropskih« glasbenih dejanj in dogodkov. Z nekaterimi nadvse eksponiranimi tenorskimi arijami, lahko bi jih označili tudi za »arije visokega c-ja«, ter nekaj duetov, je L. Pavarotti več kot opravičil nastop. Še več, ves zunaj glasbeni cirkus, ki se je spletel okrog muhastega pa nadvse simpatičnega tenorskega asa, mu gladko odpustimo, saj je s svojimi pevskega kreacijami več kot navdušil; tudi podpisane osebno, čeprav sem odšel na ta spektakel kar nekam nejevoljno, lahko bi celo rekel »proti svoji volji«. Pavarottijev glas je še vedno svež, poln poustvarjalnega naboja, s prenekatero rezervo v barvi in višini ter trajanju glasu, topel, ravno pravnji in še vedno edini v »belcanto« repertoarju. Tega pa je solist Pavarotti izključno tudi ponudil. In to je njegovo osnovno ter pričakovano glasbeno poštenje. Naš ansambel, SF, se je izkazal za veččega spremljevalca, skupaj z dirigentom so soustvarili mnogo večji izvedbeni dialog kot recimo pred mesecem dni s slovitim C. Kleiberjem. Še pred zadnjimi udarci Barberjevih ljubljanskih zvonov pa se je kot predzadnje dejanje letošnjega EMK oglasila v avditoriju Plečnikovih Križank še Beethovnova glasba: njegov *Tretji klavirski koncert* v c-molu, op. 37 z našo prvo damo črno-bele klaviature D. Tomšič-Srebotnjak in zaključna vokalno-instrumentalna, kantatna apoteoza slovite *Devete simfonije* v d-molu, op. 125; spet z našimi izvajalci: Simfoniki RTV Slovenija, dirigentom-maestrom A. Nanutom in pevskega solisti: A. Pusar-Jerič, B. Glavak, B. Robinšak in M. Fink, pa še trije zbori: Slovenski komorni zbor, zbor Consortium musicum in Komorni zbor RTV Slovenija, zborovodja dr. M. Cuderman. In krog je bil sklenjen!

Zagotovo je bil to največji kulturni in še posebej glasbeni dogodek pri nas doslej. Potem ko smo leta 1995 v Ljubljani »preživeli« *Evropski simpozij za zborovsko glasbo* in še pred napovedanimi *Svetovnimi glasbenimi dnevi* (predvidoma leta 2002 Ljubljani), s tem celi Sloveniji ostajajo sledi evropske glasbe trajne. Slovenska glasba pa je spet enkrat povsem enakovredno pokukala skozi okno v Evropo. Še več: slovenska glasba je bila, je in bo evropska last.